

UDC 272 (437.3+485)

**REJESTRACJA KOŚCIOŁÓW I INNYCH ZWIĄZKÓW  
WYZNANIOWYCH NA PRZYKŁADZIE REPUBLIKI CZESKIEJ ORAZ  
KRÓLESTWA SZWECJI***P.A. Leszczyński*

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jakuba z Paradyża  
w Gorzowie Wielkopolskim

*Церкви і політичні общини є важливими для розвитку будь-якої плюралістичної, конституційної демократії. Вони є визначальними інституціями в забезпеченні участі в громадському житті і вираженні свободи віросповідання, що повинно формувати основу прав людини в сучасних державах.*

*Дана стаття вивчає окремі юридичні аспекти реєстрації релігійних общин у двох різних державах – Республіці Чехія і Швеції.*

*Разом з розвитком системи правового регулювання існування релігійних общин, рівень цього регулювання суттєво відрізняється у різних державах у зв'язку з відмінностями правових традицій і ступеня їх регулювання конституційними нормами. Важливу роль при цьому відіграють історичний розвиток і специфічний культурний контекст різних країн.*

*Міжнародні рамки захисту прав релігійних общин ґрунтуються насамперед на правах свободи совісті й віросповідання, правах на вільні об'єднання і мирні збори. Ці принципи обумовлені в Загальній Декларації Прав Людини (1948), Міжнародній Конвенції Громадянських і Політичних Прав (1996) та Європейській Конвенції Захисту Прав Людини й Основних Свобод.*

*Ключові слова: реєстрація церков і релігійних общин, Республіка Чехія, Королівство Швеція.*

Wprowadzenie. W standardach w zakresie respektowania wolności sumienia i wyznania Organizacja Bezpieczeństwa Współpracy w Europie podkreśla, iż rejestracja związków wyznaniowych nie może być decyzją motywowaną politycznie. Na tej

tezie oparł swoje orzeczenie węgierski Trybunał Konstytucyjny w dniu 26 lutego 2013 r., stwierdzając sprzeczność narzuconej przez parlamentarną większość partii FIDESZ w 2011 r. metody, polegającej na ustanowieniu instytucji uznawania za wspólnoty religijne przez tamtejszy parlament i to większością kwalifikowaną 2/3 głosów, przy zachowaniu wymogu quorum. Gwoli przypomnienia – w 1928 r. Związek Parlamentarny Polskich Socjalistów zaproponował rejestrację nowych związków wyznaniowych w oparciu o podanie podpisane przez 50 pełnoletnich osób, a organem rejestrowym miał być Sąd Okręgowy w Warszawie.

Przedmiotem niniejszego studium jest zwięzła charakterystyka kwestii rejestrowania wspólnot religijnych w dwóch, wybranych państwach europejskich.

Można stwierdzić, iż z pozoru oba te państwa niewiele łączy i w dużym stopniu będzie to prawda. Jednakże zdaniem autora są co najmniej cztery czynniki łączące te państwa, w odniesieniu do kontekstu społecznej roli religii oraz kształtu prawa wyznaniowego.

Po pierwsze – oba państwa zostały ukształtowane pod dużym wpływem idei reformacyjnych, a w przypadku Czech także protoreformacyjnych, związanych z naukami Jana Husa. Rzecz jasna przy pamięci o złożoności roli katolicyzmu w czeskich dziejach.

Po drugie – w dzisiejszych czasach społeczeństwa obu tych państw należą według badań do jednych z najbardziej zlaicyzowanych na kontynencie europejskim, zarówno co do autodeklaracji wiary oraz uczestnictwa w praktykach religijnych. Tworzy to istotny kontekst dla kształtu normatywnego prawa wyznaniowego tych państw.

Po trzecie – prawo wyznaniowe Czech

oraz Szwecji ma charakter liberalny, respektujący zarówno indywidualny jak i wspólnotowy wymiar wolności religijnej, a instytucjonalny model relacji państwo-kościół zakłada brak identyfikacji konfesyjnej państwa (w Szwecji od stycznia 2000 r.) oraz otwartość na współpracę państwa ze związkami wyznaniowymi w interesie publicznym.

Po czwarte – w obu z nich kwestie związane z rejestracją związków wyznaniowych uregulowane zostały na poziomie subkonstytucyjnym (ustawowym), tak jak ma to miejsce w większości państw Europy i poza nią.

Republika Czeska – jak wskazuje urzędowa nazwa państwa – posiada ustrój republikański, a Królestwo Szwecji – stosownie do oficjalnej nazwy jest monarchią, także po reformie konstytucyjnej z 1974 r.

Oba państwa należą do Unii Europejskiej i w obu z nich identycznie nazywa się ich środek płatniczy – korona (odpowiednio: czeska oraz szwedzka).

Rozwiązanie szczegółowe.

Republika Czeska. Aktualnie kwestia rejestracji związków wyznaniowych uregulowana jest w ustawie nr 3/2002 Sb. z dnia 27 listopada 2001 r. o wolności religijnej oraz o położeniu kościołów i związków wyznaniowych i zmianie niektórych ustaw [4; 7].

W § 3 pkt a tego aktu prawnego określono mianem kościoła lub innego związku wyznaniowego dobrowolne stowarzyszenie osób posiadające wewnętrzną strukturę, organy, przepisy wewnętrzne, rytury religijne i zasady wiary, założone w celu prywatnego oraz publicznego praktykowania wierzeń religijnych, w sposób szczególny poprzez zgromadzenia, nabożeństwa, nauczanie religii oraz duszpasterstwo.

§ 4 ustawy dotyczy gwarancji autonomii (ust. 3) oraz organizacyjnej niezależności związków wyznaniowych od instytucji państwowych (ust. 1 i 3).

Ust. 4 stanowi o ochronie urzędowej nazwy związku wyznaniowego.

W § 5 ustawy zawarto dyspozycję o obowiązku funkcjonowania tychże podmiotów w zgodzie z obowiązującym porządkiem prawnym, a nauka i ich działalność nie mogą po-

zostawać w sprzeczności z poszanowaniem praw, wolności i równości obywateli i ich zrzeszeń, w tym również innych kościołów i związków wyznaniowych, demokratycznymi podstawami państwa, jego suwerennością, niezależnością i integralnością terytorialną. W szczególności działalność ta nie może godzić w ochronę porządku i zdrowia, zasadę człowieczeństwa i tolerancji oraz bezpieczeństwa obywateli, w ich prawa osobiste, polityczne i inne, w tym poprzez dyskryminację na tle m. in. narodowości, rasy, przekonań, wyznania, sytuacji społecznej. Nie mogą one nawoływać do nienawiści, nietolerancji, stosowania przemocy celem zmiany porządku prawnego. Nie mogą one ograniczać wolności osobistej człowieka poprzez m. in. wykorzystywanie jego zależności fizycznej, psychicznej czy ekonomicznej. Nie mogą też ingerować w jego przynależność rodzinną dla prób zerwania więzi społecznych, co odnosi się w sposób szczególny do położenia osób niepełnoletnich. Nie mogą również utajniać całości albo części swoich struktur organizacyjnych.

Na podstawie § 6 – poprzez rejestrację w myśl rzeczony ustawy kościół lub inny związek wyznaniowy nabywa osobowość prawną. Zarejestrowana wspólnota religijna może w ramach swojej działalności – w szczególności kształcić duchownych i pracowników świeckich w ramach fakultetów teologicznych i we własnych instytucjach po temu ustanowionych, jak również ubiegać się o nadanie tzw. praw szczególnych. Należą do nich w myśl § 7 punkty a-f: prawo nauczania religii w szkołach publicznych (co normują odrębne przepisy ustawy oświatowej), prawo prowadzenia służby duszpasterskiej w armii i więzieniach, prawo ubiegania się o wsparcie finansowe z budżetu państwa (na podstawie wówczas obowiązujących przepisów ustawy nr 218/1949 Sb. o gospodarczym zabezpieczeniu kościołów i związków wyznaniowych przez państwo), prawo do uznania skutków cywilnych małżeństw zawartych w formie wyznaniowej, prawo zakładania szkół wyznaniowych w rozumieniu przepisów odrębnych, prawo do respektowania tajemnicy

duszpasterskiej i tajemnicy spowiedzi (w rozumieniu § 167 Kodeksu Karnego Republiki), wszakże pod warunkiem udowodnienia istnienia tychże w nauce danego wyznania i to na przestrzeni ostatnich 50 lat. Przyznanie praw szczególnych jest więc rejestracją drugiego stopnia [3, s. 137]. Widać tu inspirację ustawodawcy czeskiego rozwiązaniami austriackimi z 1998 r.

Według § 7 ust. 3 ustawy, zarejestrowany kościół lub inny związek wyznaniowy składa organowi rejestrowemu doroczne sprawozdanie z realizacji praw szczególnych, wyłączający ostatnie prawo szczególne. Poprzez nabycie praw szczególnych wspólnoty religijne wkraczają w sferę publiczną [3, s. 165].

Na podstawie § 8 ustawy, przewidziano możliwość rejestracji związków kościołów i innych związków wyznaniowych, czyli używając polskich odniesień – organizacji międzywyznaniowych. Członkiem takiego związku – nie posiadającego osobowości prawnej – może być tylko zarejestrowany kościół lub inny związek wyznaniowy.

W myśl § 10 wniosek o rejestrację kościoła lub innego związku wyznaniowego zgłasza organ założycielski składający się z minimum 3 osób pełnoletnich. Podpisują go wszyscy członkowie organu założycielskiego, podając swoje dane osobowe. Mogą to być obywatele Republiki ale też osoby z prawem stałego pobytu. We wniosku musi być oznaczenie, która z osób z tego organu jest upelnomocniona do jego reprezentacji. Wniosek o rejestrację musi zawierać: podstawową charakterystykę wspólnoty religijnej, jej naukę i posłannictwo, protokół z jej założenia na terytorium Republiki, oryginalne podpisy 300 pełnoletnich obywateli albo również obcokrajowców z prawem stałego pobytu, którzy zadeklarowali należenie do niej, wraz z podaniem ich danych oraz – dokument założycielski. W myśl § 10 ust. 3 dokument ów zawiera: pełną nazwę wspólnoty religijnej, różną od dotychczas zarejestrowanych wspólnot na terenie Republiki Czeskiej, opis posłannictwa i podstawowych artykułów wiary, siedzibę, oznaczenie organów działających na obszarze państwa w jej

imieniu, wraz ze sposobem ich ustanawiania, zmiany i znoszenia, sposób powoływania i odwoływania osób duchownych, sposób uchwalania i zmian dokumentu podstawowego, zasady gospodarowania mieniem (w tym sposoby pozyskiwania środków finansowych), prawa i obowiązki członków, wykaz jednostek posiadających osobowość prawną w strukturze danej wspólnoty z informacją o tym kto i w jakim zakresie je reprezentuje, z podaniem ich danych osobowych (jeśli są powołane), wskazanie przynależności wspólnoty do kościoła lub związku wyznaniowego poza terytorium Republiki, sposób powołania likwidatora celem spłaty zadłużenia, w przypadku ustania funkcjonowania wspólnoty.

W myśl § 11 ustawy, wniosek o przyznanie praw szczególnych zarejestrowanemu kościołowi lub innemu związkowi wyznaniowemu złożyć może taki spośród tej kategorii do organu rejestrowego, który – w momencie jego składania jest zarejestrowany od co najmniej 10 lat, na podstawie przepisów tej ustawy, składa corocznie przez okres 10 lat od złożenia wniosku o przyznanie tych praw sprawozdania ze swojej działalności – za każdy rok kalendarzowy, nie posiada zobowiązań podatkowych wobec państwa ani innych wobec osób trzecich. Wniosek ten musi być podparty oryginalnymi podpisami pełnoletnich obywateli albo cudzoziemców z prawem stałego pobytu, należących do ubiegającego się o te prawa związku wyznaniowego, stanowiących minimum 1 promil obywateli Republiki Czeskiej, według ostatniego spisu powszechnego ludności, wraz z podaniem ich danych osobowych, przy czym na każdej stronie formularza musi być zamieszczona urzędowa nazwa związku wyznaniowego, oświadczenie, że dotychczasowa działalność wyznaniowych osób prawnych nie naruszała przepisów tej ustawy i nie pociągnęła za sobą zobowiązań ani wobec państwa, ani wobec osób trzecich, załączone teksty sprawozdań z działalności za okres 10 lat poprzedzających złożenie wniosku, wraz ze sprawozdaniami rachunkowymi.

Tak wysoka liczba osób podpisanych pod wnioskiem (ów 1 promil to ponad 10 000

mieszkańców) jest nieco złagodzona postanowieniami § 27 ust. 8 ustawy, stanowiącymi, że w ciągu 5 lat od wejścia jej w życie (do początku 2007 r.) Ministerstwo Kultury za zgodą rządu może przewidzieć wyjątek od powyższych obostrzeń i przyznać prawa szczególne tym związkom wyznaniowym, które reprezentują znaczącą religię o zasięgu światowym, z długą tradycją historyczną, która jest obecna w Republice Czeskiej i zarejestrowana na podstawie tej ustawy, jeżeli nie mają one żadnych zobowiązań wobec państwa, jak i osób trzecich. Jakkolwiek Antonín I. Hrdina pyta kto będzie decydował (czy tylko urzędnik Ministerstwa Kultury?) i w oparciu o jakie kryteria – o «światowości» danej religii i jej długiej tradycji historycznej, albowiem tego w ustawie nie sprecyzowano [3, s. 166].

Organem rejestrowym jest w myśl omawianej ustawy (m. in. § 1 lit. c, § 14, § 17) Ministerstwo Kultury Republiki Czeskiej (zob. [www.mkcr.cz](http://www.mkcr.cz)), które prowadzi trzy rejestry: kościołów i innych związków wyznaniowych, związków kościołów i innych związków wyznaniowych oraz ewidencję kościelnych osób prawnych. Rzecz jasna w pierwszym i w drugim z tych rejestrów odnotowywane są na podstawie § 15 ustawy wszelkie zmiany np. w ich dokumentach statutowych, a także w pierwszym z rejestrów podlega uwidocznieniu informacja o przyznaniu praw szczególnych.

W § 21 przewidziano możliwość zniesienia przez Ministerstwo praw poszczególnych m. in. na wniosek organów prokuratorskich w razie m. in. powtarzających się praktyk nie wypełniania zobowiązań wobec państwa lub osób trzecich. Z kolei w § 22, 23 i 24 unormowano rozwiązanie związków wyznaniowych i ich związków. Dokonuje tego organ rejestrowy m. in. na wniosek tychże podmiotów, również w przypadku prowadzenia przez nie działalności sprzecznej z obowiązującym porządkiem prawnym, oraz jeżeli przez okres dłuższy niż 2 lata nie są obsadzone gremia kierownicze albo gdy kadencja tych organów zakończyła się dłużej niż 2 lata, a nie dokonano wyboru nowych władz.

Królestwo Szwecji. Kwestie rejestracji związków wyznaniowych – poza ewangelicko-luterańskim Kościołem Szwecji (funkcjonującym w oparciu o ustawę z 1998 r.) normuje ustawa o wspólnotach wyznaniowych, promulgowana 26 listopada 1998 r. [1, s. 143–144, 156–162]. Art. 2 tego aktu prawnego stanowi, iż dla celów ustawy – wspólnota wyznaniowa oznacza zrzeczenia posiadające za cel działalność religijną, włączając w to odprawianie nabożeństw. W myśl art. 5 – kategoria zarejestrowanych wspólnot wyznaniowych ma zastosowanie do Kościoła Szwecji i tych wspólnot, które zostały zarejestrowane w zgodzie z jej postanowieniami.

Na podstawie art. 7 rejestracji dokonuje się na wniosek, przez upoważniony do tego zadania przez rząd organ administracji publicznej, o ile wspólnota posiada prawo wewnętrzne z postanowieniami co do celów teje i tryb podejmowania decyzji w jej sprawach wewnętrznych oraz organ zarządzający lub organ ekwiwalentny. Wspólnota może być zarejestrowana, jeśli jej nazwa jest różna od pozostałych.

Według art. 8 rejestracja obejmuje: nazwę i adres korespondencyjny, statuty (prawo wewnętrzne) i osobę kontaktową właściwą do reprezentacji. Wszelkie zmiany tych informacji powinny być niezwłocznie przekazywane organowi rejestrowemu.

Zgodnie z art. 9 zarejestrowana wspólnota może nabywać prawa, zaciągać zobowiązania i występować jako strona postępowania sądowego oraz przed organami administracji publicznej. W myśl art. 11 organ rejestrowy podejmuje decyzję o likwidacji wspólnoty. Jeżeli nie są dłużej spełnione przesłanki zawarte w art. 7, wspólnota jest zobligowana przejść w stan likwidacji na podstawie własnych statutów, wreszcie – została postawiona w stan upadłości, a postępowanie upadłościowe zakończyło się bez uzyskania nadwyżki. Likwidator jest powoływany przez organ rejestrowy, a proces likwidacji zostaje ukończony z chwilą złożenia ostatecznych wyliczeń przez niego.

Według art. 12 – wspólnota wyznaniowa może być wykreślona z rejestru na swój

wniosek przez organ rejestrowy, bez stawiania w stan likwidacji. Organ ten może również wyrejestrować, gdy mimo upomnienia wspólnota nie uiszcza opłat z tytułu prowadzenia rejestru. Na skutek wyrejestrowania – dotychczasowa wspólnota wyznaniowa staje się stowarzyszeniem non-profit i przejmuje prawa i obowiązki tej wspólnoty.

Zgodnie z postanowieniami art. 17 – odwołania od decyzji organu rejestrowego wnoszone są do sądu administracyjnego właściwości ogólnej, w terminie 2 miesiące od daty decyzji w przypadku: decyzji oddalających wniosek o rejestrację lub odmawiających rejestracji, decyzji w przedmiocie wykreślenia z rejestru wspólnoty wyznaniowej, jak i decyzji organu rejestrowego o postawieniu wspólnoty w stan likwidacji.

Organem rejestrowym jest Agencja Służb Prawnych, Finansowych i Administracyjnych – agenda rządowa podległa Ministerstwu Finansów.

Z mocy ustawy o Kościele Szwecji zarejestrowaną wspólnotą wyznaniową jest Kościół Szwecji oraz jego parafie, związki parafialne oraz diecezje. Warto dodać, iż reforma relacji instytucjonalnych między państwem szwedzkim, a tamtejszym – do 31 grudnia 1999 r. – państwowym Kościołem Ewangelicko-Luterańskim – była planowana przez powołaną specjalną Komisję Królewską do Spraw Stosunków Państwo-Kościół, w jej końcowym raporcie przedstawionym rządowi pod koniec maja 1972 r. Zaproponowano w nim wprowadzenie z początkiem 1983 r. systemu rozdziału kościoła od państwa [5, s. 60–61]. Na ustanowienie nowego modelu stosunków trzeba było jednak poczekać około dwóch dekad.

Osobliwe jest posiadanie statusu zarejestrowanej wspólnoty wyznaniowej przez tzw. Kościół Scjentologiczny [1, s. 143–144]. Status taki posiada również grupa Wotana i Thora, nawiązująca do mitologii skandynawskiej [2, s. 447].

Konkluzje. Niniejsze opracowanie koncentruje się wyłącznie na zagadnieniach rejestracji, wykreśleniu z rejestru i wymienieniu organów rejestrowych opisywanych państw.

Pominięte zostały rozważania wykraczające poza owe aspekty wyżej wskazane, a dotyczące np. instytucjonalnych relacji państwo-kościół, indywidualnego i wspólnotowego wymiaru wolności religijnej, tła historycznego.

W kontekście zagadnienia nowych ruchów religijnych, w obu analizowanych wyżej systemach prawnych nie istnieje odrębny tryb postępowania z ugrupowaniami konotowanymi jako tzw. sekty, czego dowodem jest podany wyżej przykład Kościoła Scjentologicznego, zarejestrowanego w Królestwie Szwecji jako wspólnota wyznaniowa. Jednakże, jak wskazano wyżej na podstawie regulacji czeskiej, państwo rezerwuje sobie możliwość podjęcia kroków władczych w sytuacji, gdy działalność związków wyznaniowych mogłaby stać w sprzeczności np. z zasadą ochrony praw i wolności człowieka, w tym np. stosowania przymusu w sprawach wiary.

W obu porządkach prawnych mamy do czynienia z zapewnieniem sądowej weryfikacji decyzji organów rejestrowych dotyczących np. odmowy rejestracji nowego związku wyznaniowego, tudzież wyrejestrowania istniejącej wspólnoty religijnej. Dzięki temu funkcjonuje mechanizm sądowej kontroli działań organów administracji publicznej, co stanowi jedną z istotnych cech państwa prawa, a tym samym zapobiega arbitralności w funkcjonowaniu administracji wyznaniowej, która naruszyłaby zarówno indywidualny jak i wspólnotowy aspekt wolności religijnej, a oba są gwarantowane zarówno w czeskim jak i szwedzkim porządku prawnym. Jest wiadomym, że w razie braku satysfakcji z orzeczeń sądów krajowych, po wyczerpaniu środków odwoławczych na forum wewnątrzpaństwowym, podmioty postępowania posiadające legitymację czynną, mogą zwrócić się o rozpoznanie sprawy przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu.

Nowe wyzwania, które także mogą wiązać się z rejestracją związków wyznaniowych w różnych państwach, w tym europejskich, wiążą się z bezpieczeństwem publicznym i w tym kontekście kontrolą władz nad rady-

kalnymi ugrupowaniami islamistycznymi, uzurpującymi sobie prawo do nazywania się prawdziwymi muzułmanami. Rada Narodowa – jedna z izb parlamentu federalnego Austrii – pod koniec 2014 r. rozpoczęła prace nad ustawą, która położy kres napływowi środków finansowych z zagranicy dla utrzymywania stowarzyszeń muzułmańskich oraz meczetów na terenie Republiki Austrii. Dziś wiele z nich utrzymywanych jest przez np. Arabię Saudyjską albo Turcję, a więc kraje pochodzenia części naddunajskich muzułmanów [6, s. 53].

### Literature

1. Florjanowicz-Błachuta P. Reforma prawodawstwa wyznaniowego Królestwa Szwecji / P. Florjanowicz-Błachuta // Przegląd Prawa Wyznaniowego. – 2010. – T. 2. – S. 143–162.
2. Friedner L. Neue Beziehungen von Staat und Kirche in Schweden / L. Friedner // Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht. – 2005. – Bd 50. – Heft 3. – S. 447.
3. Hrdina A.I. Náboženská svoboda v právu České Republiky / A.I. Hrdina. – Praha, 2004. – S. 137–166.
4. Kindl V. Zákonné uznání a registrace (male srovnání historické a současné formy legalizace církve a náboženské společnosti na území ČR) / Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, č. – 1999. – № 1–2. – S. 201–210.
5. Klepacki Z.M. Współczesna Szwecja. System polityczny i gospodarczy / Z.M. Klepacki, R. Ławniczek. – Warszawa, 1974. – S. 60–61.
6. Niewiadowski A. Ustawa w sprawie religii islamskiej / A. Niewiadowski // Kronika Sejmowa. – VII kadencja. – 2014. – № 76(801). – S. 53.
7. Tretera J.R. Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa : Tschechien / J.R. Tretera, W. Wieshaider. – Wien 2004. – S. 157–173.

**Leshchynskiy P.A. REGISTRATION OF CHURCHES AND OTHER RELIGIOUS ON THE EXAMPLE OF THE CZECH REPUBLIC AND THE KINGDOM OF SWEDEN.** *Churches and religious communities are important for the development of any pluralistic, constitutional democracy. They are crucial institutions in ensuring participation in community life and the expression of the freedom of religion, which should form the basis of the human ri-*

*ghts in a current states.*

*This article examines some legal aspects of registration of religious communities in two different states – Czech Republic and Sweden.*

*With the development of legal regulation of religious communities, the degree of regulation in states varies significantly, due to differences in legal traditions and constitutional orders degree of regulation. The historical development and unique cultural context for different countries are important for this question.*

*The international framework for protecting the rights of religious communities is based mainly on the rights to freedom of religion and conscience, freedom of association and the right to assemble peacefully. These principles were stipulated i.a. in Universal Declaration of Human Rights (1948), International Covenant on Civil and Political Rights (1966) and European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.*

**Key words:** *churches and religious communities registration, Czech Republic, Kingdom of Sweden.*